

«YOSH» TUSHUNCHASI LINGVISTIK TALQINI

Axrorova Ruzixon Usmonovna

FarDU, f.f.f.d., (PhD)

axrorova.prof@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada inson yosh davrining dunyo tilshunos olimlari tomonidan lingvistik jihatdan qilingan ba'zi tahlillari, fikr va mulohazalari hamda ularning olib borgan ilmiy izlanishlari qisqacha yoritib berilgan bo'lib, unda «yosh davr»lari xilma-xil madaniy-tarixiy, ijtimoiy, semiotik, yoshga oid va boshqa omillar bo'lgan noaniq to'plamni hosil qilishi, va bu omillarning hammasi jamiyatning «yosh» strukturasi, u yoki bu yosh guruhlarining o'ziga xos xususiyatlarini hamda ularga baho beruvchi munosabatni anglashga ta'sir ko'rsatishi, shu bilan birga, turli lingvomadaniy guruhlarda yosh haqida qandaydir stereotip tasavvurlar mavjud bo'lib, ular turli milliy tillarda o'z ifodasini topganligi, bunday stereotip obrazlarni o'rganishda har xil tipdagi: leksikografik, matnga oid, diskursiv manbalarga hamda tajriba ma'lumotlariga tayanish lozimligi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: *yosh guruhlari, umr, yosh, madaniy-tarixiy, ijtimoiy, semiotik, omillar, konkret tizim, til manzarasi, til, lotincha, yosh nominatsiyalari, qo'llash normalari, jamiyat, yosh strukturasi, xususiyat, yoshlik, keksalik, ijobiy, salbiy baho, milliy-madaniy.*

ABSTRACT

In this article, some of the linguistic analyzes, thoughts and opinions of the world's linguists of the human youth period, as well as the scientific research conducted by them, are briefly highlighted. forming a vague set of age-related and other factors, and all these factors affect the understanding of the "age" structure of society, the specific characteristics of one or another age group, and the attitude that evaluates them, thereby At the same time, there are some stereotyped ideas about age in different linguistic and cultural groups, which are expressed in different national languages, and it is necessary to rely on various types of: lexicographic, textual, discursive sources and experience data in the study of such stereotyped images. information provided.

Keywords: *age groups, age, age, cultural-historical, social, semiotic, factors, concrete system, language landscape, language, Latin, age nominations, usage norms, society, age structure, characteristic, youth, old age, positive, negative evaluation, national-cultural.*

KIRISH

Yosh - inson mavjudligining eng muhim xarakteristikasidir. Konkret uyushma madaniyatining o'ziga xos xususiyati ko'pincha turli yosh guruhlarini munosabatlarining o'ziga xos xususiyatlariga asoslanadi. Odamlarning umr yoshlari haqidagi tasavvurlari yetarli darajada murakkab. Yosh guruhlariga bo'linish nafaqat biologik parametrlarga, balki ijtimoiy o'ziga xos xususiyatlarga: jamiyat strukturasi va madaniyatiga (shu bilan birga tilga, olamning til manzarasiga) o'zaro bog'liqdir. «Yosh» tushunchasining murakkabligi til dalillari bilan oydinlashadi, bu yerda turli ilmiy sohalarda qo'llaniladigan juda ko'p sonli, masalan: biologik yosh, xronologik yosh, somatik yosh, ma'naviy yosh kabi terminologik birikmalar ajralib chiqadi.

Inson hayoti bir necha yosh bosqichlarini o'z ichiga oladi. Biroq ularning sonini va aniq davr chegaralarini ko'rsatish juda mushkul. «Yosh davr»lari xilma-xil madaniy-tarixiy, ijtimoiy, semiotik, yoshga oid va boshqa omillar bo'lgan noaniq to'plamni hosil qiladi. Bu omillarning hammasi jamiyatning «yosh» strukturasi, u yoki bu yosh guruhlarining o'ziga xos xususiyatlarini hamda ularga baho beruvchi munosabatni anglashga ta'sir ko'rsatadi. Shu bilan birga, turli lingvomadaniy guruhlarda yosh haqida qandaydir stereotip tasavvurlar mavjud bo'lib, ular turli milliy tillarda o'z ifodasini topgan. Bunday stereotip obrazlarni o'rganishda har xil tipdagi: leksikografik, matnga oid, diskursiv manbalarga hamda tajriba ma'lumotlariga tayanish lozim.

Insonni u yoki bu yosh guruhiga kiritish, shuningdek, u yoki bu yoshning o'ziga xos xarakterli xususiyatlari haqidagi tasavvur turli madaniyatlarda va tarixiy davrlarda turlicha bo'lishi mumkin. V.Foytning qayd qilishicha, «yosh guruhlarining tasnifi ijtimoiy va biologik vazifalarning o'zgarishidan, odamlarni go'daklar, bolalar, o'smirlar, katta yoshdagilar va nihoyat keksalarga bo'lishga majbur qiladigan o'zgarishlardan kelib chiqadi. Biroq, hattoki aynan bitta sivilizatsiyani namoyon qiluvchi madaniyatlarda yosh guruhlarining konkret tizimlari juda katta farq qilishi mumkin».

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

F.Ariyesning ta'kidlashicha, o'rta asrlarda Fransiyada «umr yoshlarini» son timsoliga (masalan, «yosh»lar sonining yoki burjning belgilari soniga mos kelishiga va h.k.) asoslangan davriylashtirish tarqalgan edi. Ha, shunday davriylashtirishning birida 7 ta sayyoriga mos keluvchi 7 ta yoshni ajratib ko'rsatadi; boshqa tasnifda esa inson umrini yilning 12 oyiga yoki burjning 12 belgisiga mos keladigan holatdir, deb ta'kidlaydi. Yoshni bu kabi davrlashtirish shartli bo'lib, hozirgi nuqtai nazardan sodda, ammo ahamiyatli emas, chunki na real biologik yosh o'zgarishlarini, na odamlarning u yoki bu yoshiga xos bo'lgan ijtimoiy vazifalarni aks ettirmaydi.

O'rta asr ilmiy davrlashtirishda, asosan, lotincha terminologiya qo'llangan. Shu bilan birga, fransuz tili butunlay boshqa, realistik yosh davriyligini aks ettirardi. «XVI asrda, bu terminologiyani fransuzchaga o'tkazish taklif qilinganida, fransuz tilida shunday bo'lib chiqdiki, demak, fransuzcha so'z qo'llashda bunday tipdagi so'zlar lotin tilidagiga qaraganda, loaqal ilmiy lotin tiliga qaraganda, ancha kam bo'lib chiqdi... Fransuz tilida biz lotin tilidagiga qaraganda katta qiyinchiliklarga egamiz, chunki lotin tilida yetti umr yoshi (yetti sayyora kabi) uchun nomlar mavjud bo'lib, ayni paytda fransuz tilida faqat uchta nom, chunonchi, bolalik, o'spirinlik va keksalik mavjud».

Tilda va yosh nominatsiyalarini qo'llash normalarida aks etgan jamiyat yosh strukturasi nafaqat tasavvuri, balki u yoki bu yosh guruhlarining o'ziga xos xususiyatlari va bu bilan, masalan, yoshlik yoki keksalik bilan bog'liq ijobiy yoki salbiy baholar haqidagi tasavvur milliy-madaniy o'ziga xos xususiyatga ega.

NATIJALAR

Sotsiologiyada, etnografiyada bu hodisa yaxshi ma'lum va u bir qator olimlar tomonidan tadqiq qilingan. Ko'pincha yoshlikka va keksalikka g'arb (Yevropa, Amerika) va sharq (masalan, yapon) madaniyatlarida turlicha munosabat ko'zga tashlanadi. Ko'pchilik xalqlarda keksa (yoki umuman katta) kishilarga nisbatan boshqacha hurmat munosabati mavjud bo'lib, u tilda va odob-axloq qoidalarida qayd qilingan. Masalan, sudanliklarda yoshlar tomonidan kattalarga nisbatan ishlatiladigan leksikaning bir talay qatlami mavjud. Bu «aftidan, yer sharining barcha xalqlari odob-axloq qoidalariga u yoki bu darajada ta'sir ko'rsatgan ibtidoiy gerontokratiyaning konservatsiyasi (saqlanib qolishi) natijasidir». Adigeylarning odob-axloq qoidalarida «yoshlar tomonidan keksalarga nisbatan qo'llaniladigan, keksa aksirsa, yosh suv ichishga kirishadi, derazadan ko'rinadi va hatto hurmatli keksa umuman bo'lmasa ham (yoki u tirik bo'lmasa ham), biroq uning ismi yodga olinsa o'rnidan turish harakati misol bo'lib xizmat qilishi mumkin». Keksalarga nisbatan an'anaviy odob-axloq prinsiplarini buzish nojoiz va tanbehga loyiq. Hikoyalarda va masallarda odob-axloq qoidalarini buzish ko'p hollarda xudolardan va qahramonlardan kelib chiqadigan qasosga olib keladi.

MUHOKAMA

Keksalikka qarama-qarshi munosabat timsoli sifatida amerika madaniyati misol qilish mumkin. Amerikalik sotsiologlar AQSHda keksa kishilarga munosabatni tasvirlash uchun 1969 yilda amerikalik sotsiolog Robert Batler tomonidan yaratilgan, «ayrim avlodlar kogortasini (to'dasini) yosh prinsipi bo'yicha normativ kamsitish»ni ifodalovchi «eydjizm» atamasini qo'llaydi, shu bilan birga, hozirgi jamiyatda ushbu kamsitish eng katta yoshdagi aholi o'rtasida eng past mavqega ega bo'lgan eng keksa bo'g'in to'dalariga

taalluqlidir. «Eydjizm ayniqsa AQSHda kuchlidir, u yerda har doim mahorat, kuch, yoshlik va energiya qadrlangan, farqli ravishda, Yaponiya, Kavkaz, O'rta Osiyo mamlakatlarida, an'anaga ko'ra keksa odamlar hurmat va e'tiborga sazovordirlar, yuqori mavqega egadirlar. Bu salbiy stereotiplar keksa (uncha tushunmaydigan, kam harakatli, aqliy qobiliyatlari susaygan) kishilarga nisbatan ko'pincha asossizdir, biroq yoshlar ham, keksalar ham ularni to'g'ri deb hisoblashni davom ettirmoqdalar...»

XULOSA

Tadqiqotchilarning fikriga ko'ra, Rossiya jamiyatida yosh va keksa avlod Amerika madaniyatiga qaraganda boshqacha ta'riflanadi va baholanadi. Shunday qilib, N.V.Shaxmatova o'zining tadqiqot natijalarini amerikalik sotsiologlarning tadqiqotlari natijalari bilan solishtirib ko'rib ta'kidlaydiki, u o'tkazgan tadqiqotlarda «yosh bilan bog'liq emotsional salbiy mulohazalar deyarli sezilgani yo'q» va «so'rov natijalari boshqa sotsiologlarning izlanishlari natijalarini tasdiqladi va katta yoshdagi avlodning mas'uliyat va shaxsning fuqarolik xislatlari bo'yicha ancha yuqori bahosini ko'rsatdi...». Tadqiqotchi tomonidan o'tkazilgan ijtimoiy so'rovning ko'rsatishicha, barcha yosh guruhlari vakillarining qo'shilishlariga ko'ra, eng umumiy tasavvurlar, umuman olganda, keksa avlodga ijobiy baho va yoshlarning yetarli darajada tarqalgan salbiy bahosidir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Askarova Sh.I. О проблеме языковой интерференции при изучении иностранного языка. IJODKOR O'QITUVCHI JURNALI 5 NOYABR / 2022 YIL / 23 – SON.
2. Ariyes F. Vozrasti jizni // Filosofiya i metodologiya istorii. – M.: Progress, 1977. – S. 229.
3. Bgajnokov B. X. Ocherki etnoografii obsheniya adigov. Nalchik: – Elbrus, 1983. – S. 189.
4. Mamadodilovna, M. N. (2020). Psychological basis of development of speech in a foreign language. ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL, 10(12), 268-270.
5. Makhmudovna, A. Sh. (2022/3/4). CREATIVE WRITING IN GRAMMAR LESSONS. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 258-260.
6. Foyt V. Semiotika i folklor // Semiotika i xudojestvennoye tvorchestvo. – M.: 1977. – S. 183.
7. Shaxmatova N. V. Sotsiologiya pokaleny. Pokolencheskaya organizatsiya sovremennogo rossiyskogo obshestva. – Saratov: Izd-vo Saraggovsk un-ta. 2000. – S. 99-101-116.